

Úloha osvetu zo strany duchovných a učiteľov náboženskej výchovy.

Cyril Jaroslav Brázda OFM

Environmentálna subkomisia pri Konferencii biskupov Slovenska

Úvod

Predchádzajúce storočie, charakteristické rýchlym vedecko-technickým rozvojom vo svete prinieslo okrem mnohých pozitívnych skutočností aj závažné negatíva, ktoré nie je možné skrývať alebo ich ignorovať. Ide predovšetkým o ekologickú krízu, ktorá sa odráža aj v rôznych otázkach organizácie a riadenia života a činnosti ľudskej spoločnosti a zasahuje nemalou mierou aj do problémov v oblasti humánnej a veterinárnej medicíny.

Odhladnuc od toho do akej miery súčasná ekologická situácia, považovaná za kritickú, je spôsobená samým človekom a jeho činnosťou, nemožno poprieť jej morálnu povahu. Zvlášť v liste: „Mier s Bohom Stvoriteľom, mier so všetkým stvorenstvom“ z roku 1990, v rámci posolstva ku Svetovému dňu mieru, na to upozornil pápež Ján Pavol II. Za najhlbšie znamenie a najťažšie z mravných dôsledkov ekologického problému označuje pápež porušovanie úcty k životu, ktoré sa prejavuje rôznymi spôsobmi správania sa vedúcimi k znečisťovaniu. Výrobné podmienky často nadobúdajú prevahu nad dôstojnosťou pracovníka a hospodárske záujmy majú prednosť pred dobrom osôb, ak nie dokonca celého obyvateľstva. V takých prípadoch znečisťovanie alebo zničenie prostredia sú dôsledkom obmedzenej a protiprirodzenej predstavy, ktorá zavše svedčí o pohrdaní človekom.¹

Pápež v spomenutom liste predkladá výchovu k ekologickej zodpovednosti ako nutnú a naliehavú; výchovu, ktorá sa nemôže zakladať len na citovosti či povrchnom chcení ale na skutočnom obrate v spôsobe uvažovania a správania sa ...

Súčasná spoločnosť totiž nenájde riešenie ekologického problému, pokračuje ďalej pápež, ak vážne nezreviduje svoj spôsob života; skromnosť, striednosť, sebadisciplína a duch obety musí vyznačovať každodenný život človeka, aby neboli všetci nútení trpieť škodlivé dôsledky ľahkomyselnosti niektorých.²

Tento list môžeme považovať za inšpiráciu a metodické východisko iniciatívy v environmentálnej oblasti zo strany katolíckej Cirkvi vo všetkých jej hierarchických úrovniach. V závere tohto listu totiž píše: „rád by som sa obrátil priamo na svojich bratov a sestry v katolíckej Cirkvi, aby som im pripomenul vážny záväzok starostlivosti o všetko stvorenstvo. Angažovanie sa veriaceho v prospech zdravého prostredia vyplýva priamo z jeho viery v Boha Stvoriteľa, z úvahy o dôsledkoch dedičného hriechu a hriechoch osobných ako aj z istoty vykúpenia Kristom.“³

Týmto dal, okrem iného podnet aj k tomu, aby boli pri biskupských konferenciách zriadení najprv poverení zástupcovia pre otázky životného prostredia a neskôr environmentálne komisie na čele s biskupom. Pápež vlastne zdôraznil a konkretizoval to čo už vyslovil aj II. vatikánsky koncil vo vieroučnej konštitúcii o Cirkvi s názvom *Lumen gentium*, v ktorej sa hovorí, že veriaci majú chápať vnútornú podstatu a hodnotu všetkého stvorenstva a jeho určenie na slávu Božiu.⁴

Environmentálne komisie samé, pravda nemôžu vyriešiť celý problém, môžu a majú poskytovať skôr podnety; byť poradným orgánom biskupov v danej problematike, informovať o environmentálnych problémoch, navrhovať a formulovať stanoviská k aktuálnym otázkam, podporovať kresťanské chápanie stvorenstva a vedomie zodpovednosti za životné prostredie. Poskytujú tiež liturgické impulzy, prispievajú k vzdelávaniu kňazov, rehoľníkov, pedagógov a iných cirkevných spolupracovníkov v oblasti environmentálnej problematiky. Ich ďalšou úlohou je pestovať kontakty s inými cirkvami, štátnymi a spoločenskými inštitúciami, školami a výchovnými zariadeniami.

Toto je poslaním aj Environmentálnej subkomisie pri Konferencii biskupov Slovenska, ktorej predsedá prešovský diecézny biskup Mons. ThDr. Ján Babjak SJ.

Vzhľadom k tomu, že väčšina obyvateľov Slovenska sa, aspoň štatisticky, hlási ku katolíckej Cirkvi, je úloha najmä katolíckeho duchovenstva ako aj učiteľov katolíckeho náboženstva, vo formácii kresťanského postoja k environmentálnym otázkam veľmi naliehavá. Na tomto mieste by som však chcel pripomenúť, že hoci je dobré, nie je však nutné aby duchovný alebo učiteľ náboženskej výchovy bol odborníkom v environmentalistike. Jeho úloha a poslanie je v inej rovine; spočíva predovšetkým vo formácii osobnosti uvedomujúcej si vnútornú hodnotu všetkého stvorenstva; jeho poslanie a cieľ, ako aj osobnú zodpovednosť v rámci svojho spoločenského postavenia za aktivity, ktoré rozvíja a postoje, ktoré zaujíma vo vzťahu k nemu. Duchovný alebo učiteľ náboženskej výchovy by mal byť skôr otvorený k spolupráci s odborníkmi v oblasti environmentalistiky a svojím podielom prispieť k dobru veci; čo platí aj obrátene.

Naša environmentálna subkomisia pri Konferencii biskupov Slovenska vydala v rámci svojho poslania niekoľko publikácií. Prvou z nich je metodická príručka: Eko – oko, určená predovšetkým pre učiteľov náboženskej výchovy na stupni základných a stredných škôl. Ďalšou, veľmi praktickou a jednoduchou je, formou skladacieho plagátu, publikácia: Chráňme stromy pri cirkevných objektoch. Najnovšou publikáciou je: Praktická ochrana prírody v cirkevnom spoločenstve. V súčasnosti pripravujeme publikáciu, s pracovným názvom: Magistérium Cirkvi a environmentálna problematika.

Niektoré východiská k osobnostnej formácii v oblasti environmentálnej problematiky

Zdá sa mi, že je vhodné začať s tým, že Boh je priateľ života⁵ a miluje, čo stvoril.⁶ Starozákonný svätopisec už v správe o stvorení zaznamenáva dôležitú vetu: Boh videl všetko, čo urobil a hľa bolo to veľmi dobré,⁷ čo môžeme chápať

aj ako láskyplné zhliadnutie Boha na všetko stvorenstvo, najmä v perspektíve kristologického aspektu stvorenia o ktorom píše svätý Pavol apoštol v hymne na Krista, hlavu všetkého, v liste Kolosanom: „v ňom bolo stvorené všetko na nebi a na zemi, viditeľné i neviditeľné ... všetko je stvorené skrze neho a pre neho.“⁸

Ďalším, nemenej dôležitým východiskom je eschatologický rozmer stvorenstva. Všetko stvorenstvo s ktorým zdieľame spoločnú planétu Zem, nie je ničím, čo máme pokiaľ možno najrýchlejšie a čo najviac využiť, lebo sa čoskoro stratí ale čímsi, čo podľa listu svätého Pavla apoštola Rimanom, bude vyslobodené z otroctva skazy, aby malo účasť na slobode a sláve Božích detí.⁹ Veľmi významnou v tomto smere je pastorálna konštitúcia II. vatikánskeho koncilu o Cirkvi v dnešnom svete s názvom „Radosť a nádej“, v ktorej čítame, že očakávanie novej zeme nesmie oslabovať, lež podnecovať úsilie o zveladenie tejto zeme, kde rastie to telo novej ľudskej rodiny ... lebo hodnoty ľudskej dôstojnosti, bratského spoločenstva a slobody, totiž všetky tie dobré plody prírody a našej príčinnosti, ktoré sme tu na zemi v Pánovom duchu a podľa jeho prikázaní rozmnožili, potom opäť nájdeme, ale očistené od akejkol'vek špiny, ožiarené a pretvorené.¹⁰ Podobne sa píše v posynodálnej apoštolskej exhortácii Jána Pavla II. s názvom: Cirkev v Európe: aj keď nie je možné v časných dejinách vybudovať dokonalý spoločensko-sociálny poriadok, vieme, že každé statočné úsilie o výstavbu lepšieho sveta sprevádza Božie požehnanie a že každé semienko spravodlivosti a lásky, ktoré sa v časnosti zaseje, kvitne pre večnosť.

11

Už tieto dve východiská umožňujú správne posudzovať nielen iniciatívy zasadzujúce sa v prospech formácie svedomia vo vzťahu k životnému prostrediu na rôznych spoločenských úrovniach ale aj vlastné správanie sa.

Katechizmus katolíckej Cirkvi rešpektovanie neporušiteľnosti stvorenstva preberá v rámci siedmeho Božieho prikázania. Ved' vláda nad neživými a nad inými živými bytosťami, ktorú dal Stvoriteľ človekovi, nie je absolútna; je vymedzená

starostlivosťou o kvalitu života blížneho, vrátane budúcich generácií; vyžaduje posvätnú úctu k neporušiteľnosti stvorenstva.¹² Nerešpektovanie týchto zásad je vlastne siaháním takpovediac kradmou rukou na to, čo človeku nepatrí, čo bolo človeku len zverené¹³ a raz bude vydávať počet zo svojho šafárenia.¹⁴

Environmentálna problematika dnes, ako vyplýva z uvedeného, presahuje oblasť pôvodnej ekológie, ako biologickej vednej disciplíny a zasahuje do oblasti nielen teológie a filozofie ale aj ekonomiky a práva, ba neobchádza ani technické odvetvia. Formácia chápania životného prostredia a vzťahov k nemu nie je preto akousi okrajovou záležitosťou, či záujmovou oblasťou niektorých, ale patrí k všeobecnej vzdelanosti a vyspelosti generácií, ktoré preberajú a raz plne prevezmú zodpovednosť.

Niektoré podnety k osobnostnej formácii vzhľadom k environmentálnej problematike

Ústrednou čnosťou, z kresťanského hľadiska, je Božia láska vzťahujúca sa na všetko čo Boh chce a v čom má zaľúbenie; to je zároveň aj dôvod lásky ku všetkým ostatným stvoreniam.¹⁵ Katechizmus katolíckej Cirkvi predkladá v tejto súvislosti príklad svätého Františka Assiského.¹⁶ Rôzne príbehy z Františkovo života, zaznamenané jeho životopiscami, a jeho osobný vzťah nielen k zvieratám ale ku všetkému živému i neživému stvorenstvu ukazujú, že s obľubou používal etický a morálny symbolizmus; pričom často vychádzal z kristologického symbolizmu. Bol plný veľkej a srdečnej lásky k tvorom v ktorých zvlášť poznával zobrazenú niektorú z Božích (Kristových) vlastností či predností rehoľného stavu. František z Assisi je majstrom čítania v knihe stvorenstva a nachádza v nej obraz Pána ako aj najrôznejšie podobenstvá pre poučenie podľa vzoru evanjelií. Otvára sa tu široká perspektíva nielen na poli osobnej spirituality ale aj na poli pedagogiky a katechézy.

Samotná liturgia Cirkvi poskytuje bohatý formačný zdroj; je modlitbou i vyznaním zároveň, je formáciou i evanjelizáciou. Spolu so Svätým Písmom a s učením cirkevných otcov je živým prameňom pravej a spoľahlivej spirituality.¹⁷ Toto pole zdá sa byť ešte veľmi málo využívané, hoci má perspektívu efektivity.

Naša západná civilizácia totiž musí znovu objaviť úctu k prírode, ktorá pod vplyvom novovekého racionalizmu a materialistickej predstavy sveta upadla. Jej rešpektovanie zjavne predpokladá, že život a všetko jestvujúce má svoju vlastnú dobrotu a hodnotu, nielen pre úžitok, aký môže mať pre človeka, ale tiež v sebe samom. Dôvod, prečo ľudia nemajú svet ničiť, nie je jednoducho utilitaristický; rovnako ako aj dôvod prečo nemajú ľudia plytvať tým, čo im svet poskytuje, nie je len ekonomický. Posledným dôvodom vnútornej hodnoty všetkých vecí je pravda, že boli stvorené Bohom a sú preto odleskom jeho dobroty, krásy, múdrosti a svätosti.

18

Takéto chápanie napomáha človeku k už spomenutej skromnosti, striedmosti, sebadisciplíny a duchu obety v každodennom živote. Svätým Františkom z Assisi inšpirovaná skromnosť však ide ešte omnoho ďalej, vychádzajúc z vedomia, že všetko pochádza od Boha a je určené všetkým. Ak je teda niekto menej zabezpečený ako ja, mám mu to „vrátiť“. Je to nielen schopnosť uspokojiť sa s nevyhnutným, ale tiež deliť sa a žiť v solidarite.¹⁹

Záver

Bolo by chybou upadať do akejsi rezignácie či pesimizmu alebo nariekať nad jestvujúcou situáciou. Z biblických dejín totiž vieme, že Boh aj zborený Jeruzalem znovu vystavil, ba urobil ho predobrazom nového Jeruzalema; preto aj služba evanjeliu nádeje znamená novým spôsobom sa pričiniť o správne využívanie dobier zeme a podnecovať takú starostlivosť, ktorá bude nielen chrániť prirodzené životné prostredie, ale aj kvalitu života ľudí, pripravujúc tak budúcim generáciám prostredie,

ktoré sa viac zhoduje s plánom Stvoriteľa.²⁰ Duchovenstvo ako aj učitelia náboženskej výchovy majú v tejto iniciatíve svoje pevné a nezastupiteľné miesto.

Použitá literatúra

- ¹ Ján Pavol II., Mír s Bohem Stvořitelem, mír s veškerým stvořením. (Poselství ke Dnu míru 1.1.1990) In: Teologické texty 5, Zvon Praha, 1994, bod 7, str. 3
- ² Ján Pavol II., Mír s Bohem Stvořitelem, mír s veškerým stvořením. (Poselství ke Dnu míru 1.1.1990) In: Teologické texty 5, Zvon Praha, 1994, bod 13, str. 3
- ³ Ján Pavol II., Mír s Bohem Stvořitelem, mír s veškerým stvořením. (Poselství ke Dnu míru 1.1.1990) In: Teologické texty 5, Zvon Praha, 1994, bod 16, str. 3
- ⁴ Vieroučná konštitúcia » Lumen Gentium « o Cirkvi. Dokumenty Druhého vatikánskeho koncilu I., SSV Trnava 1993, bod. 36, str. 112.
- ⁵ Múdr 11,26. In: Sväté Písmo Starého i Nového Zákona. SÚSCM Rím 1995
- ⁶ Múdr 11,24. In: Sväté Písmo Starého i Nového Zákona. SÚSCM Rím 1995
- ⁷ Gn 1,31. In: Sväté Písmo Starého i Nového Zákona. SÚSCM Rím 1995
- ⁸ Kol 1,16. In: Sväté Písmo Starého i Nového Zákona. SÚSCM Rím 1995
- ⁹ Rim 8,21. In: Sväté Písmo Starého i Nového Zákona. SÚSCM Rím 1995
- ¹⁰ Z pastorálnej konštitúcie Gaudium et spes Druhého vatikánskeho koncilu o Cirkvi v dnešnom svete, č. 39. In: Liturgia hodín podľa Rímskeho obradu IV. Obdobie „Cez rok“ XVIII. – XXXIV. týždeň. Typis Polyglottis Vaticanis, 1992, str. 114.
- ¹¹ Ecclesia in Europa „Cirkev v Európe“ Posynodálna apoštolská exhortácia pápeža Jána Pavla II. SSV 2004, bod 97, str. 91.
- ¹² Katechizmus katolíckej Cirkvi, SSV Trnava, 1998, bod 2415, str. 581.
- ¹³ Gn 1,28; 2,15. In: Sväté Písmo Starého i Nového Zákona. SÚSCM Rím 1995
- ¹⁴ Lk 16,2. In: Sväté Písmo Starého i Nového Zákona. SÚSCM Rím 1995
- ¹⁵ Peschke Karl-Heinz: Křesťanská etika. Vyšehrad Praha, 1999, str. 649
- ¹⁶ Katechizmus katolíckej Cirkvi. SSV Trnava, 1998, bod 2416, str. 581.

- ¹⁷ Ecclesia in Europa „Cirkev v Európe“ Posynodálna apoštolská exhortácia pápeža Jána Pavla II. SSV 2004, bod 70, str. 71.
- ¹⁸ Peschke Karl-Heinz: Křesťanská etika. Vyšehrad Praha, 1999, str. 649-650
- ¹⁹ Esser K., Duchovné témy. Téma 1: Človek nového veku In:Texty z františkánskej spirituality 1/1991, Provincie sv. Václava a Provincia Najsv. Spasiteľa OFM, Bratislava (len pre vnútornú potrebu).
- ²⁰ Ecclesia in Europa „Cirkev v Európe“ Posynodálna apoštolská exhortácia pápeža Jána Pavla II. SSV 2004, bod 89, str. 85.